

skinheadekről szóló dokumentumfilmjének szövege, a Martin Luther King Egyesület tájékoztatója és működési szabályzata mellett itt találhatók a rendőrségi kihallgatási jegyzőkönyvek és a MLKE nyílt levelei a belügyminiszterhez, a taxisokhoz, a BKV vezérigazgatójához és az egyházak vezetőihez. Itt olvasható még a rendőrség, a belügyminiszter, az országgyűlés elnöke, az emberi jogi bizottság és még több más szervezet közti levelezés az idegen-kérdéssel kapcsolatban. Ezek közül érdemes megemlíteni az Országgyűlés említett bizottságainak 1992. június 3-án tartott közös ülését, melynek célja a színes bőrűeket ért támadásokkal kapcsolatos parlamenti vélemény kialakítása volt. A bizottságok közös ülésén a szavazó képviselők többsége mint a "nem a parlamenti bizottságok hatáskörébe tartozó ügyet" további vitára nem tartotta érdemesnek a témát.

Az utolsó rész tartalmazza az *Amerikai kitekintést*. New Yorkban a különböző fajok egymástól elkülönülten (gettókban) élnek, mely csak fokozza az ellentéteket az egyes etnikumok között. Feketepiacon terjednek a különböző kimondottan fasisztoid ihletű videó-játékok, melyekkel elsősorban az iskolás korú gyerekek találkoznak. New York város 465-ös törvényjavaslata kimondja: „...Ennek a törvénynek a hatálya alapján olyan városi hivatal létesítendő, amely felhatalmazandó annak megelőzésére és megakadályozására, hogy a diszkrimináció szerepet nyerhessen a munkáltatási, a közellátási helyi, a lakásgazdálkodási és egyéb birtokpolitikai és gyakorlati döntésekben, gyakorlati intézkedésekben, valamint más ilyen jellegű intézkedések megtételére az előítélet, az intolerancia, a fanatizmus és a diszkrimináció elkerülése végett...”

A mai világ gazdasági és világpolitikai tendenciákat figyelembe véve várható, hogy mind több – elsősorban a Balkánról és a harmadik világból érkező – külföldi keres majd ideiglenes, vagy tartós megélhetést Magyarországon. Időszzerű lenne ezzel a kérdéssel komolyabban szembenézni. Rengeteg az olyan jogi kérdés ez ügyben, mely nem tisztázott, megoldásra vár. Örvendetes lenne, ha a sokszor végletes eszméket valló politikai erők felismernék ennek a problémának a fontosságát, és félretéve a személyes ellentéteket, közös megoldásokat tudnának találni a várható konfliktusok megelőzésére.

(Vannak-e emberi jogaik? A Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottságának jelentése: A színes bőrű diákok helyzete a fővárosban és a skinhead jelenség. Vál. és szerk. Bozóki András, Nagy Gábor. Bp., 1992.)

Elter Tamás

SVÉD INTERKULTURÁLIS TANÁRKÉPZÉS

Svédország 1995-ös EK tagsága számos elvárást támaszt az oktatással szemben is, többek közt nemzetközi kapcsolatok kiépítésére és az oktatás tartalmának "nemzetköziesítésére" vonatkozóan. Ez utóbbi egyszerre jelenti a nemzetköziség értékeinek elismerését, valamint a Svédországban élő kisebbségek kulturális értékeinek elismerését, a bevándorlók gyerekeinek interkulturális és kétnyelvű oktatására való felkészülést.

A *Swedish National Board of Universities and Colleges* felkérésére az International Association for Intercultural Education (IAIE) értékelést készített a svédországi tanárképzés interkulturális, bilingvális és nemzetközi dimenzióiról. Az 1991–92 év során végzett vizsgálat eredményét tartalmazza az *Interculturalism in Swedish Education* címmel közreadott jelentés, amit a svéd tanárképzés szereplőinek ajánlottak a szerkesztők.

Az interkulturális oktatás koncepciója és gyakorlata elsősorban a hazai kisebbségek és a bevándorlók gyerekeinek oktatását igyekszik befolyásolni. A több évszázada Svédországban élő hazai kisebbségeket a 15–20.000 fős szami népcsoport, a 30.000 fős finn anyanyelvű Tornio-völgyiek és a szintén zömmel finnül beszélő, 6.000 fő körüli cigányok alkotják.

A bevándorlók több hullámban érkeztek Svédországba a 60-as évektől kezdődően, amikor a svéd gazdaság dinamikus fejlődésének munkaerő szükséglete kívánatosá tette a külföldi munkaerő jelenlétét az országban. Az akkor szívesen látott bevándorló csoportok jelenléte a gazdasági recesszió következményeként mára már problémát, sőt esetenként társadalmi feszültségforrást jelent az országban. A ma kb. 100.000 főnyi bevándorló csoportok problémájának kezelése, marginalizálódásuk megakadályozása részben az oktatásügy feladata: a kötelező oktatásban résztvevő tanulók 11,8%-a "külföldi származású", nem svéd anyanyelvű, 80%-uk azonban normál svéd iskolába jár.

A kisebbségi csoportok oktatására vonatkozó legfontosabb elvek – az egyenlőség, a választás szabadsága és az együttműködés elve – tartalmazzák a kisebbségek oktatáshoz való egyenlő jogait, esélyegyenlőségük biztosítására való törekvést és saját nyelvük és kulturális identitásuk megőrzési lehetőségének biztosítását, ill. a kisebbségek részvételi lehetőségét az őket érintő döntések meghozatalában. A célkitűzések mindenekelőtt az aktív kétnyelvűség megvalósulását célozzák vagy feltételezik.

A sokáig szigorú asszimilációs politikát folytató Svédország a 60-as években – a nagy migrációs hullám következtében – tette lehetővé a kisebbségi nyelvek fakultatív tárgyként való oktatását, a 70-es években már külön kormányrendelet született a bevándorlók gyerekeinek anyanyelvi oktatására vonatkozóan. Az 1977/78-as anyanyelvi reform kimondta, hogy minden nem svéd anyanyelvű gyerekek joga van az anyanyelvén való tanulásra, aminek megszervezését (minimálisan 5 tanuló igénye esetén) a helyi oktatási testületek felelősségi körébe utalta. A rendelet elsősorban iskola-előkészítő csoportok szervezését és az alsó fokú oktatást célozta, ahol az anyanyelvi oktatás választható, de az azt választók számára kötelező. Felsőbb osztályokban is tanulható az anyanyelv választható tárgyként, a középfokú oktatásban szintén, ahol emellett még a bevándorlók svédországi helyzetéről, jogaikról is ismereteket szerezhetnek. Az anyanyelv oktatás "választéka": normál svéd osztály, heti egy-két órás anyanyelvtanulással és svéd mint idegen nyelv, bizonyos órák hallgatása helyett; kizárólag anyanyelven történő oktatás; kétnyelvű oktatás fele-fele arányban svéd és nem svéd gyerekek számára, két, különböző nyelvet használó tanárral; és az előkészítő osztályok az újonnan érkezettek számára. Az anyanyelv tanulásának lehetősége mellett fontos elvárás a svéd nyelv tanulása és a svéd kultúra ismerete is, ami az iskolai közösségben ill. a svéd társadalomban való részvétel szempontjából nélkülözhetetlen.

Az interkulturális oktatás célja elsősorban a tanárképzésen keresztül valósítható meg. A tanárképzés feladata az etnocentrizmus leküzdése, a kölcsönös megértés segítése, a különböző kulturális megnyilvánulások kezelése. Ennek néhány alapvető feltétele: naprakész információk a kisebbségi csoportokról, kultúrájukról és életkörülményeikről mind Svédországban, mind más országokban, a kétnyelvűség, a nyelvtanulási kérdéseinek behatóbb vizsgálata, ismerete, valamint a tanárok kulturális kompetenciájának kialakítása és fenntartása.

A kisebbségi nyelvet, mint anyanyelvet oktató tanárok a 70-es évek közepéig az anyaországból vagy a kisebbségi népcsoportból kerültek ki, a 70-es évek második felétől kibővült a kisebbségi nyelvet oktató tanárok képzése, külön 2 éves képzési program indult ennek érdekében. A 80-as évek második felére a képzés egy differenciáltabb rendszere épül ki.

A tanárképzés 1985-ös reformját követően a svédországi tanárképzés egy mindenki számára kötelező, egységes képzési résszel indul – ez az első három osztályban való oktatásra ad képesítést –,

ezt követően lehet valamilyen irányba orientálódni, speciális kurzusokat felvenni.

A kétnyelvű tanárok képzése alsóbb fokon való oktatásra 3 szakaszból áll: az első két év során a kisebbségi nyelvoktatásra, a második, másfél éves szakaszban minden más diákcsoport oktatására is felkészülnek, s a harmadik, fél éves szakaszban néhányuk számára a svéd mint anyanyelv tanítására való felkészülésre is mód van. A felsőbb osztályokban a képzés tantárgy-orientált: itt az anyanyelv oktatása összekapcsolható számos más tárggyal. A nyelvtanárok képzését kiegészíti egy kötelező, az adott nyelvet területen töltendő három hetes szakasz.

A svéd mint idegen nyelv oktatására a 70-es években kezdtek speciális programokat szervezni, ill. ilyen jellegű kiegészítő képzést a kisebbségi nyelvet oktatók számára. Felsőbb szintű tanulmányok keretében a svéd mint idegen nyelv alsóbb osztályokban (1–7 osztály) való oktatására 3,5 év, felsőbb osztályokban (4–9 osztály) való oktatására 4,5 év a felkészülési idő, s a képzés keretében nyelvészeti stúdiumokra, a kétnyelvűség, a kisebbségi csoportok nyelvének és kultúrájának tanulmányozására is lehetőség van.

A kisebbségek oktatására felkészítő, interkulturális szemléletű nyelvoktatói kurzusok a viszonylag széles választék ellenére sem igazán népszerűek a felsőfokú tanulmányokat végzők körében, s ezen programoknak viszonylag alacsony a presztízse ezen képző intézményekben. Kedvezőtlen helyzete az oktatási piacon elfoglalt helyzetéből adódik, ahol a csak kulturális, pedagógiai feladatokat betöltő, nehezen kezelhető kérdésekkel foglalkozó s kevés látható eredményt felmutató, kevésbé "piacképes" képzés iránt nincs igazán nagy kereslet. A kisebbségi nyelveket mint anyanyelvet oktató tanárok számára az elhelyezkedési lehetőségek sem kedvezőek: az utóbbi időben a helyi hatóságok anyagi vagy személyi feltételek hiányában mentesülhetnek az anyanyelvi oktatás megszervezésének kötelezettsége alól. Nehezíti az interkulturális oktatás helyzetét, hogy a mennyiségi gondok mellett minőségi problémák is akadnak jócskán, jellemző a hozzáértés, a szakértelem hiánya: 1989-ben pl. az anyanyelvi tanárok 32,5%-a találtottot inkompetensnek.

A záradékol néhány konkrét javaslatot is megfogalmazó vizsgálat konklúziója szerint az interkulturális oktatás még mindig inkább csak a kívánalmak szintjén van, amiről sok szó esik, de kevés történik a megvalósítás érdekében.

(Interculturalism in Swedish Teacher Education. An evaluation of the intercultural, bilingual and international dimension. UHÅ, 1992.)

Imre Anna